

Юрiй
МУШКЕТУК

Дорога в безвiсть

Харкiв
«ФOЛIО»
2019

І ВИВОДИВ ВІН ДУШУ З ПІТЬМИ

«Лише тоді матимемо з чим привітати себе,
коли наша душа, вийшовши з п'їтьми, яка
її оточує, бачитиме світло не скупю, мов
крізь щілину, а враз охопить усю ясноту
дня і буде повернена своєму небові,
де знову займе місце, яке випало їй від
народження»¹.

*Луцій Анней Сенека.
Моральні листи до Луцілія*

Юрій Мушкетик «проснувся рано. Як завжди. До схід сонця. О цій порі встають усі робітні люди».

Я дивився з балкона на свого сусіда, який усміхався чистому весняному ранку — могутнім, задивленим у небо соснам, пишним, мов кетяги винограду, гронам білого й рожевого бузку, втомленим від нічного нависання роси травам, а сам думав про Григорія Сковороду, про якого так несподівано полемічно написав Юрій Мушкетик. Саме цими словами, цим настроєм весняного замилювання розпочав письменник свою повість «Диявол не спить». Я ж лише змінив ім'я «Григорій» на «Юрій Мушкетик», бо вірю: допоки в уяві, в почуттях і переживаннях не запанує той чи той образ, доти не «випроситься» на папір, не оживе під пером художника.

Мені здавалося, що саме в такий буйний від зелені й цвіту весняний день Юрій Мушкетик й розпочав свою оригінальну за ідейним спрямуванням повість, саме такими здивованими й захопленими очима дивився кілька століть тому на цей животворящий клекіт природи український філософ, вбираючи в себе запахи, звуки, барви в солодкому замороченні від цього неосяжного й невивіданого стану достиглої весни.

¹ *Луцій Анней Сенека. Моральні листи до Луцілія. Переклад з латини Андрій Содомора. — Київ. Основи. — 1996. — С. 290.*

Саме в такі миті подивування і захоплення вранішнім світом Юрій Мушкетик наповнював свою душу легкою замрією і солодкою благодаттю, бо ці творіння небесного Майстра з роками викликають якусь дивовижну хвилю лагідного замирення з долею і світом, який ти маєш неминуче полишити. І тоді народжувалися ці слова, які він приготував для Григорія Сковороди: «Не може бути смутку та печалі в такий ранок, дурень той, хто злоститься, вар'ює, ніякі людські незлагоди, людські турботи, захланності не здатні ані на мить потьмарити світ краси, довершеності, граційності. Умийся сльозами, заморочена душо, змиє кіптяву та сміття клопотів, оглянься... А світ такий широкий, такий ясний...»

Можливо, в такі натхненні красою світу миті письменник і виводив свою душу з п'їтьми, аби вона охопила всю ясноту дня і спонукала душі інших сягнути свого неба — лагідної гармонії з довколишнім світом.

Потужно і впевнено прямував літературний човен Юрія Мушкетика по головному фарватеру великої ріки часу завдяки двом символічним веслам під назвою «історія» та «сучасність». В рівній мірі письменник працював цими «веслами», з особливою скрупульозністю озирючи реалії історії, її головних діячів та водночас надзвичайно чутливо вслуховувався в ритми сучасного життя.

І в історичних творах, і в творах на сучасні теми Юрій Мушкетик намагався висвітлити ті сторінки буття та мотивації вчинків своїх героїв, які залишаються там, у тіні, поза межами видимого, відомого, з'ясованого. Його вабило оте «задзеркалля» людської душі, куди сама людина неохоче зазирає, а тим більше — відкриває перед іншими. Але там, у глибинах підсвідомого, не осягненого розумом, нерідко визріває така чорна сила, яка розриває, здавалося б, оболонку видимого «я» і кидає людей у прірву зла, стихійних пристрастей, невимовних страждань душі. В цьому плані особливо промовистим є роман Юрія Мушкетика «Морок», в якому цей прийом зазірання в «задзеркалля» використаний доволі ефективно.

Роман «Морок» — творчо своєрідний симбіоз реалістичного і фантастичного, сучасного та історичного планів,

• ————— •

які мов уміло розставлені дзеркала зусібічно висвітлюють сучасний простір буття. Цей простір затемнений, загорнутий в морок, бо темна людська душа — рідко в якій душі сяє світло. Насправді, цей роман про людську душу, яка прагне світлом віри й надії розгортати темінь безпросвіття завдяки любові до коханої людини, до ближнього, до свого краю і свого народу.

Особливо вабила письменника національна історія — далека і ближча. Пригадую, якою вражаючою була розповідь Юрія Мушкетика про відвідання ним старовинного козацького духовного центру Трахтемирова, біля якого під час форсування Дніпра полягли тисячі-тисячі українських селян — нагально мобілізованих, ненавчених, необзброєних і необмундированих юнаків і дядьків із сусідніх і далеких сіл. Мимоволі тоді згадалися повісті Дмитра Міщенка «Батальйон необмундированих», роман Олесея Гончара «Людина і зброя», оповідання самого Мушкетика — «Наші йдуть», «Ціловані кулями»...

Смершівці-особісти навіть слідів не залишали по тих, хто чорнів німотно в селянській одежі на засніжених полях і схилах Дніпра. Знищували документи, аби записати: «Пропає безвісти», а вдома нещасна вдова з дітьми залишилася без пільг і мусила платити сповна податки по молоку, по м'ясу, по яйцях... А вони, безневинно убієнні, молодесенькі, переважно ціловані тільки кулями, лягали тисячами на рідну землю, в яку не було кому бодай нашвидкуруч й загорнути.

Роман Юрія Мушкетика «Плацдарм» має три сюжетні лінії — з часів Гетьманщини, Другої світової і сучасного періоду. Ідейно-смісловим ядром, яке й притягує до себе все, що відбувалося колись і що якимось дивом віддунується через століття, є концепт свободи. Тисячі українців віками клали голови за свободу свого народу, жертвовно гинули під різними прапорами в ім'я свободи, але як тільки здобували волю, зразу ж потрапляли в пастку нової неволі. Згасала вітальна енергія, слабшала колективна воля, втрачалася спонука до подальшої боротьби, бо високих духом, жертвних, елітних викошувала смерть. І знову треба було окрилювати вірою народ,

• ————— •

нарощувати націю енергією державного самоздійснення, формувати в новому поколінні національну ідентичність, аби з'явилася критична маса провідників нації, духовне ядро народу, з якого б пульсували могутні ідейні струми національної енергії.

Це ж завдання, переконував письменник, постає перед нами й нині. Бо духовна і моральна деградація українського суспільства наростає і вона у сто крат страшніша за економічну кризу. Адже економічна криза, яка накрила Україну найчорнішим крилом, спричинена, спровокована моральним цинізмом, моральною безвідповідальністю політичної та бізнесової еліти, агресією путінської Росії, особливо тими, хто, за Шевченком, заразився «криводушєм», котрі «орють лихо, лихом засівають», неправді поклоняються. Хоча й нещадно суворо, але справедливо. Справді, духовний і моральний стан українського суспільства критичний. Особливо вражає, навіть жахає моральна деградація тих, хто при владі, хто розкошує в багатстві, часто з цинічною відвертістю демонструє цю розкіш.

Що робити? Перспективи наші сумнівні, огорнуті в драматичні «шати». Письменник стверджував, що в цьому мороці загроз, які витворила сучасна цивілізація, крім перспективи самознищення людини, живе надія «відкрити світову гармонію і перенести її на землю, й таким чином людина самовпорядкується, самовдосконалиться, гармонізується».

Давня, але в наш час особливо актуальна проблема моральної відповідальності людини, її дієздатності. Мовиться про зміну етичних пріоритетів, переведення орієнтирів із внутрішньої моралі, моральної автономії до моралі відповідальності за довколишній світ, майбутнє планети, до моральної дієздатності людини. На наших очах відбувається надзвичайно прискорений процес протистояння глобальної, транснаціональної, універсальної культурної потуги і національних культурних форм буття, традиційних засад і принципів життя етносу в сприятливому для збереження національного генофонду природному середовищі. І першими симптомами розмивання визначальних засад формування національного образу культури та при-

• ————— •

гнічення процесу її функціонування є духовне ослаблення людини, її моральна деградація.

Непогамована жадоба багатства, хтиве смакування розкішшю, морально не контрольований кар'єрний егоїзм, зневажливе ставлення до української мови, культури, історії, покірنا готовність прислужитися багатшому сусідові задля власної вигоди — хіба все це не викликає тривогу і обурення народу, який бачить моральне розтління тих, хто пригрівся біля урядового і фінансово-бізнесового керма і не поспішає прислухатися до пророчих застережень Шевченка:

Схаменіться, недолюди,
Діти юродиві!
Подивіться на рай тихий,
На свою країну,
Полюбіте щирим серцем
Велику руїну,
Розкуйтеся, братайтеся!..

Хто-хто, а Шевченко мав моральне право судити цих «синів сердешної України» за те, що вони сплять у рабстві, і народ не будять від цього сну, бо сам поет хоча й перебував у найбільшому рабстві, проте був розкутою людиною, вільною в неволі. В його душі сяяло світло любові до ближнього, до упослідженого українця, до духовно знесиленої України, хоча вона, душа, була вражена найбільшим болем — болем за свою убогу Україну.

Про самопожертву, про моральну готовність віддати життя за батьківщину не випадкова в цих трьох романах — «Морок», «У пастці», «Плацдарм». Герої або перебувають в епіцентрі критичної ситуації, або на її пограниччі — обставини виводять героїв на грань остаточного вибору, бо настає час тотальної зневіри.

— *«У кожного свій плацдарм». Цими словами Ви розпочали роман «Плацдарм». Кожна нація має свій плацдарм — свою землю, Батьківщину, свої національні цінності, свою славу, віру, пам'ять, дух, мораль, свої символи, перекази і легенди. Свої святині. «Палені, топтані ті святині, але вони живуть, бо вони святині. Твого Духу, твоєї Незнищен-*

ності, Пам'яті Вольного Народу, нагадують про величні, хоч часом і гіркі минулі часи, і не дають заснути нашій Тривозі, Совісті, нашій Правді», — звертається Ви до свого читача, до сучасника.

Ми ведемо тиху розмову, сидячи на лавочці навпроти будинку Юрія Михайловича. Письменник обіперся обома руками на костур, схилив голову на руки і мовчав. Я ж говорив-говорив...

— Національні святині необхідно не лише берегти, але й «вживлювати» в свідомість нації та за їхньою допомогою формувати своєрідний духовний «озоновий шар», який би захищав націю від руйнівного вторгнення метеоритів уніфікації, стандартизації, космополітизму. Ця місія покладається на національну еліту, на «аристократію таланту» (Густав Шпет), яка й повинна створити ідеологію національного духу, нову духовну ідеологію. Ще Гегель визначав: «Держава є власне Дух народу», переконуючи, що цей «Дух народу» має бути культурно організований і втілений у форму «нації-держави».

Юрій Мушкетик схвально покивав головою, я ж нагадав йому про те, що він послідовно стверджував: неможливо досягти національної єдності суспільства без єдності духовної. Але духовну єдність набути вкрай важко, бо це єднання на рівні індивідуальностей, окремих особистостей, які досягли внутрішньої свободи завдяки самопізнанню, самовідкриттю. Як писав Іван Франко у вірші «Мамо-природо!»:

І — що найвище — ми
самих себе відкрили!
Відкрили власну душу,
заглянули в верстат своїх думок,
свого чуття, бажання і змагання...

Душа — це один із універсальних, вимірів людини, оскільки не осягається логікою той інший, глибинний і загадковий світ, світ ірраціональний, наповнений емоціями, уявою, фантазією, почуттями, пристрастями...

Ще неоплатоніки, передусім один із найяскравіших представників цієї філософської течії Плотін, вважали,

Зміст

І виводив він душу з п'їтьми. <i>Микола Жулинський</i>	3
Дорога в безвість (<i>повість</i>)	16

Оповідання

По хліб	94
Шлях героя	97
Брати	100
Берізка	102
Свисток	107
Квіт черемхи	112
Сергієве щастя	116
Сонце розуму	121
Суд	126
Солодке життя Оникія Зайця	141